

Тифле бо номи Истиклол

Як тифли 1 сола 20 сола мешавад ва ба воя мерасад. Тифле, ки ба мисли Мӯсо хазорсолахо ин миллат ва кавм интизораш буданд ва он хамеша ба мисли Исо начотдихандаи ин миллати рӯхан бузургу чисман шикаста ёд шудааст. Хамеша поянда будану озод буданро ин миллат бо будани ин тифли акнун 20 сола мекӯшанд. Тифле, ки чун ханчари Рустами Достон химоятгари сарзамини ин миллат ва ба мисли Фирдавсӣ соябони фархангу забони ин миллати камтолеъ шинохта шудааст, то расми хуби ин миллат поянда бимонад.

Барои таваллуд шудани ин тифл абармардони миллатсоз ва равшанфикрони рохи озодӣ дар тӯли асрхо талошхое, карданд то, ки Модар- Замини ин миллат обистан шавад ва тифл ба дунё биояд. Талошхо ва шиканчахо хама пушти сар шуду асрхо идома ёфт ва саранҷом бо талошхои таърихии он миллатсозон ва фарзандони часуру огохи муосири ин миллат, ки дар поён номи онхо ёдоварӣ хоҳад шуд, дар таърихи 9 сентябри соли 1991 ин тифл ба дунё омад. Тавлид шудани тифл муҳимтарин ходисаи сиёсӣ ва фархангиву таърихии ин миллат буд, ки имрӯз мо шохиди чашни 20 солагии он хастем. 20 сол боз тифле чун мани 10 сола 30 сола шудам, сару садои тавлиди тифл зехнхо ва ақлхоро

Падари ин Истиклол Тохири Абдучаббор ном дорад

Муаллиф: Ачами Калонзод
29.09.2011 09:26

фаро гирифта. Хама ба исми он ифтихор дошта, хама чо исми он овезону вирди забонхост. Хама аз доштани ӯ хушу баъзеҳо аз ному мартабаи ӯ сархуш. Исми тифле, ки 20 сол боз тамоми фазои кишвар, зехнҳо, кӯчахову толорхоро фаро гирифтааст "Истиклол" номгузори мешавад.

Падари ин тифл Тохири Абдучаббор аст

Нуктаи марказие, ки бояд дар ин чо матраҳ шавад ин аст, ки дар лахзаҳои хассоси таърихӣ, ки Хокимияти Шӯравӣ ханӯз лачоми рохбарият дар дасташ буд ва лахзахое, ки рохбарони давр хам дар хоби гафлат буданд, танҳо касе, ки часуруна, олимона, одилона ва ошиконаву тоҷикона барои озодӣ ва тавлид шудани тифли акнун 20 сола мубориза бурд ва зарурати будани ӯро аз хама бештар эҳсос мекард, ин Меъмори Истиклоли Тоҷикистон Устод Тохири Абдучаббор буд. Ва бешак метавон эшонро, ки дарду орзуи хама миллат ва пеш аз хама рӯшанфикрони ин миллатро дар гузаштаву хозира дарк карда буд ва барои идомаи кори онҳо якҷоя бо дигарон мубориза мебурд, падари ин тифл, яъне падари Истиклоли Тоҷик унвон кард. Албатта тамоми мардуми тоҷик пеш аз хама рӯшанфикрон ва донишмандони тоҷик барои озодӣ ва истиклоли миллати хеш кӯшишҳои зиёдеро анҷом додаанд, ки онҳоро низ метавон хамчун қахрамонони роҳи озодӣ ва Истиклоли Тоҷик шинохт. Аммо касе, ки ба таври системанок, яъне ба таври назариявӣ олимона ин падидаро тарҳрезӣ кард ва ба таври амалӣ, сиёсатмадорона барои ба даст овардани он мубориза мебурд, Устоди зиндаёд Тохири Абдучаббор буд. Ин ҳақиқатест, ки бояд пазируфта ва хидматест, ки бояд кадрдонӣ шавад.

Суолҳо ва вожаҳои калидӣ

Истиклол, ки дар боло таърихчаашро барои миллате, ки Тоҷик ном гирифта гуфтем, падидаест муҳим барои ҳар як миллат ва халқияти ҷаҳон. Чаро Истиклол муҳим аст, мазмун ва моҳияти Истиклол ва озодӣ чӣ аст ва барои инсонҳо чӣ аҳамияте дорад? Ин падидаҳо аз кучо сарчашма гирифтанд? Истиклоли сиёсӣ ва давлатӣ аз истиклоли фикрӣ ва фардӣ чӣ тафовут дорад? Оё Истиклоли комили як миллатро чӣ гуна метавон унвон кард? Ва саранҷом оё мо Истиклоли комилро доро шудем ва ё хайр...? Ин суолҳо ҳастанд, ки дар идомаи мақола кӯшиш мешавад то ба таври фишурда ба онҳо ҷавоб дода шавад.

Истиклол, озодӣ, адолат, демократия ва дигар арзишҳои бунёдӣ, ки таммадуни имрӯзаӣ ҷаҳонӣ дорад ва дар заминаи онҳо рушд мекунад, барои ҳар як миллат ва инсон арзишҳои баландпоя ва инсонсоз, ки бе нишонаҳои аз ин арзишҳо миллат ва инсонро ба маънии тоҷаш наметавон дид. Ин арзишҳо ва падидаҳо дар воқеияти ҷаҳон ва фазаи илмӣ ҳамаҷун механизми аслии дар замони нав ва бо ворид шудани ҷаҳон ба раванди модернизм бо тамоми ҳафтӣ, арзи ҳафтӣ қарданд ва дар воқеиятҳо ҳамаҷун механизм ба қор даромаданд. Падидаҳои мазкур маҳсули дунёи нав буда, аз ҷониби бузургтарин рӯшанфикрони асрҳои охир маҳсусан муҳаққиқони ғарбӣ шакл ва тақвият дода шуданд. Яъне ҷузъе аз дастоварди ҷомеаҳои ғарбӣ ҳастанд. Истиклол ва озодӣ ҳам дар миёни ин арзишҳо ва падидаҳои тамаддуни муосир, унсурҳо ва арзишҳои бунёдӣ, ки дар шаклгирии миллатҳо ва давлатҳои миллии нақши муҳимро гузоштаанд. Маҳз бо шарофати озодӣ ва истиклол инсонҳо ва давлатҳо тавонистанд миллатҳои ҳудро бо хоҳиши худ ва дар заминаи арзишҳои худ бисозанд. Аз ин ҷост, ки донишманди англис Актон Лорд мегӯяд, ки "таърихи инсоният таърихи муборизаи инсонҳо барои озодӣ будааст" ва ҳадафи онҳо ҳамеша гирифтани тасмири ҳеш ба дастии миллатҳои ҳеш будааст.

Ғарҷанде, ки аз замони қадим падидаҳо ва консепсияҳои озодӣ ва истиклолҳои барои ақсари миллатҳои ҷаҳон маҳсусан барои миллати форсу тоҷик як унсурӣ ошно ва наздик будааст, аммо Истиклоли миллии ва давлатӣ ба маънии имрӯзааш дар як ҷаҳорҷӯби илмӣ ва механизми сиёсӣ, ки давлатҳои миллии дар заминаи он арзи вучуд қарданд, падидаи нав буда, ҳосии замони нав мебошад. Вағарна инсоният аз замони пайдоишаш то имрӯз ба ҳар восита то андозаи зарурати ҳеш барои озодӣ мубориза бурдаанд ва таълимоти

кӯхани чӣ сиёсию фалсафӣ ва динӣ низ аз ин арзишҳо ёд кардаанд. Аммо тавре ки ёд кардем, ба таври илмӣ ва системанок миллатҳо танҳо баробари ба вучуд омадани давлатҳои миллӣ барои арзишҳои чун озодӣ ва истиклоли миллии худ мубориза бурда, миллатҳои худро дар заминаи ин падидаҳо шакл дода, дахлнопазирии кишварҳои худро хифз намуданд.

Хотимаи пояи ҳукумати Поп дар ғарб

Дар адабиёти илмӣ вожаи Истиклоли сиёсӣ, ки дар аввал маънии васеътарро ба худ касб мекард, ҳамчун "суверенитет", ки дар забони асл "sovereignty" ёд мешавад, омадааст. Ин мафҳум ва концепсияе ҳаст, ки пеш аз ҳама аз ҷониби рӯшанфикрон ва созандагони арзишҳои либералии асрҳои муосири Ғарб ташаккул дода шудааст. Албатта олимоне аз қабили Хинслей ва дигарон ҳастанд, ки мегӯянд, падидаи мазкур ҳанӯз дар Юнони қадим дар андешаҳои Арасту ва дигарон шакл гирифта буд. Аммо ҳуди мафҳуми суверенитет дар адабиёти илмӣ ва пайдоиши давлатҳои дорои суверенитет, яъне давлатҳои миллӣ дар воқеъияти ҷаҳон танҳо дар замони нав шакл гирифтанд. Асосан баъд аз сулҳи Вестфал дар соли 1648, ки давлатҳои миллӣ дар асоси миллатҳо дар Аврупо шакл гирифта, Истиклол ва дахлнопазирии худро эълон намуданд. Яъне суверенитетро дар кулл ноил шуданд. Аз ин ҷост, ки баъзе аз олимони ишора мекунанд, ки концепсияи мазкур бори илми сиёсатшиносӣ то асри 16 бегона буд.

Тавре дар боло ишора шуд, мафҳуми суверенитет, ки пояи андешаи Истиклол аз он об меҳӯрад ва ё дар баъзе мавридҳо ҳаммаъно ҳам доништа мешавад, мазмуни васеътар доштааст ва пайваста бо васеътар ҳам гаштааст. Чун суверенитет танҳо ба маънии як Истиклоли сиёсӣ маҳдуд нашуда, балки ҳамчун кудрати комиле фаҳмида мешавад, ки як миллат бояд барои худаш дошта бошад. Кудрати комил, абсолютӣ (куллӣ) ва контролнашавандае, ки як давлати соҳибистиклол дар тамоми умури дохилӣ ва хориҷияш бояд дошта бошад ва ба ҳеч вачҳ аз берун идора нашавад. Яъне ҳам сулҳу ҷанг ва

тамоми рохбарият ва иродае, ки як миллат дар тасмимгирии худ хамчун як кудрат дорад. Аз ин хотир инро хамчун "кудрати комил" "supreme power" хам ном мебаранд. Кудрате, ки як давлати миллӣ акнун навобаста аз касе ва чизе дар дохили худ аз масоили конунгузорӣ шуруъ карда то масоили сиёсати хориҷӣ дорад.

Падида ва концепсияи суверенитет аз тарафи донишмандон ва рӯшанфикрони тамаддунсози гарбӣ, ки бунёди арзишҳои тамаддуни муосир аз тарафи онҳо рехта шудаанд, ташаккул дода шудааст. Ин падидаҳо Бодин дар адабиёти илмӣ бунёд гузошт ва сипас файласуфони муосири дигари гарбӣ Гобс, Локк ва Руссо онро тақвият дода, то зинаи олии худ расондаанд. Инҳо касоне буданд, ки пояи тамаддуни муосири Гарбро рехтанд ва андешаи Истиклолро ташаккул доданд. Яъне аз дидгоҳи назарӣ заминаҳои давлати миллиро рехтанд ва бар пояи ҳукумати Поп хотима доданд.

Бодин аввалин рӯшанфикр ва файласуфи барҷастаи гарбие хаст, ки концепсияи суверенитетро ба таври илмӣ ва системанок ташаккул додааст. Вай мазмун ва фаҳмиши муосири суверенитетро муаррифӣ кард. Бар андешаи ӯ суверенитет ин тавоноӣ ва кудрати комил ва абадии давлат аст. Ин нуктаи баландтарини истиклол чи дар умури дохилӣ ва берунӣ мебошад. Ба андешаи ӯ танҳо Худованд ва конунҳои табиат аз ӯ болотар хастанду халос. Ӯ дар муқобили Попи Рум ва Империяҳои вақт суверенитетро ба давлат ва махсусан хамчун кудрати дахлнопазир ва комил ба монарх, яъне шох мансуб медонист. Марзи ӯ то ҳамон ҳадд буд, ки ин кудратро, яъне суверенитетро аз Поп талаб кунад, ки ба монарх ба ҳайси рохбари як миллат ва давлат ба ӯ дода шавад, аммо на болотар аз ин, яъне на ба чумхурӣ ва мардум. Аммо коре, ки Бодин кард, қадами аввалин буд, ки истиклоли давлатии миллатхоро дар фаҳмиши муосираш пешниҳод намуд.

Бунёди истиклоли фардӣ дар Гарб

Баъд аз Бодин концепсияи суверенитет ва Истиклол дар корхо ва назарияҳои Томас Гобс, Чон Локк ва Руссо ташаккул дода шудааст. Масхусан, андешаи мазкур аз дидгоҳи Локк ва Руссо комилан ранги дигарро ба худ гирифт. Яъне онҳо суверенитет ва Истиклолро ҳамчун кудрати комил бештар ба миллат дар кулл таъалук донистанд, на бар ҳоким ва монарх чун Бодин. Онҳо арзишҳои бунёдии чомеъаи имрӯзаи гарбиро бунёд гузоштаанд. Аз ин ҷост, ки Локкро барҳақ падари либерализми гарбӣ меноманд. Чун ӯ дар андешаи худ истиклоли фардӣ ва фикриро, ки пояи асосии истиклоли як миллат аст, ташаккул додааст. Ва суверенитетро ҳамчун кудрат бештар ба онҳо мансуб дониствааст. Ӯ ҷонибдори монархияи либералӣ (liberal Monarchy) мебошад. Локк аз Инчил иктибосҳои зиёдеро дар хусуси озод офарида шудани инсон меорад ва исбот мекунад, ки истиклол ва озодӣ дар чомеа бештар ба инсон рабт дорад.

Аммо нуктаи охиронро дар ташаккул додани истиклоли фардӣ ва фикри дар таърихи гарб Руссо бозидааст. Аз ин хотир ӯро поягузор ва ҳимоятгари андешаи классикӣ "республика", яъне "ҷумҳурӣ", ки пояи асосии истиклоли фардӣ ва демократӣ дар заминаи он ташаккул ёфтааст, медонанд. Дар инкилоби Фаронса ҳам, ки ҷанбаи амалӣ дорад, таъсири андешаҳои Руссо хеле ҷиддӣ будааст. Руссо бо андешаҳои кавии ҳеш суверенитетро ҳамчун кудрате, ки роҳбарият ва конунгузорию бар даст дошт, ба ҳуди мардум ва инсонҳо марбут мебахад. Дар ин ҷо мебояд гуфт, ки маънои суверенитет ҳамчун кудрат ва давлати дорои суверенитет ҳаммаънои мафҳуми давлати миллӣ мебошад. Аз ин ҷост, ки дар забони англисӣ ҳам "sovereign state" ва "nation-state" ҳаммаъно истифода мешаванд. Ва он кудрати комил ва абсолютиё, ки ҳамчун суверенитет ёд мешавад, ба давлати миллӣ рабт дорад. Ва Руссо ҳам дар ин ҷо он марзе, ки Бодин гузошта буд, бар акси он кард. Яъне истиклоли фардӣ ва тасмиими тамоми миллатро дар умум авлабият донист. Ӯ мегӯяд, суверенитет, яъне тасмим ҷӣ дар масоили давлатдорӣ ва умури ҳоричӣ бояд дар дасти мардум бошад. Бодин концепсияи "суверенитети обсалютӣ" ва куллиро (absolute sovereignty) инкишоф дода буд, ки бештар дар симои як миллат ба як шахсият таааллуқ дошт. Аммо Руссо концепсияи "суверенитети мардумӣ ва ҳалкиро"-ро (popular sovereignty) инкишоф дод, ки дар он ҷо маънеи шахсият ва мардум дар марказ меистод. Ин ба он маъност, ки ҳокимият ва истиклол мардумӣ бошад. Ин аст истиклоли фикри, фардӣ ва миллӣ, ки муҳимтарин баҳши концепсияи истиклол шинохта шудааст. Ва кишварҳои гарбӣ тавре дар боло ишора кардем, зина ба зина онро ба даст овардаанд.

Чуноне ки дидем, тамоми асосгузори андешаи муосири тамаддуни гарбӣ талош карданд то кудратро аз дасти Поп ва Императорон бигиранд ва истиклоли сиёсиро ба миллатҳо ва давлатҳои миллӣ бидиҳанд то тасмими худро худӣ онҳо барои худ бигиранд. Яъне Истиклол муҳимтарин падидае буд, ки давлатҳои миллиро шакл дод. Ва дар аввал ҳамон кудрату Истиклол ҳоси монарх буд ва чуноне дидем бо ташаккули андешаҳои демократӣ ва либералии Локк ва Руссо он ба худӣ мардум интиқол ёфт ва мардумӣ шуд.

Истиклоли давлати тоҷикон

Он чӣ ки дар боло мушоҳида кардем, қисмате буд, ки ба таърихи афкори сиёсӣ ва назарияи Истиклол рабт дошт. Акнун бар мегардем ба баҳси Истиклоли кишваре ба номи Тоҷикистон, ки таърихи начандон дур ба мисли истиклоли кишварҳои гарбӣ дорад, то бубинем, ки дар амалӣ кардани назарияҳои дар боло пешниҳодшуда чӣ қадар муваффақ шудааст.

Дар мавриди Истиклолияти сиёсӣ ва давлатии Тоҷикистон, ки имсол 20 солагии он ҷашн гирифта мешавад, суҳанҳо ва шиорҳои навиштаҳои зиёде шудааст, ки кас истихोла мекунад, чизе илова кунад. Аз ин хотир кӯшиш мешавад то фишурдаи масъала матраҳ шавад. Чуноне ки медонем ва ҳамеша ишора мекунем, Истиклоли давлатӣ ва озодӣ барои миллати тоҷик ҳамеша муҳим ва арзиши бунёдӣ будааст. Тоҷикон навобаста аз ҳама мушкилоти таърихӣ ҳеш дар ҳама давру замон барои озодӣ мубориза бурданд ва аз худ ҳамчун қавми озодагон ва озодманиш ёд кардаанд. Аммо барои бунёди кишваре бо исми Тоҷикистон, ки ҳамчун давлати миллӣ шинохта шуд, тоҷикон дар ду асри охир асосан муборизаҳои зиёдеро пушти сар кардаанд. Қадамҳои аввал дар заминаи ташкили Ҷумҳурии Тоҷикистони Шӯравӣ гузошта шуд. Таърихи тоҷикон гувоҳ аст ва ҳар як фарди тоҷик аз он ходисаҳо ва кашмакашҳои машаққатҳои мардон ва рӯшанфикрони бузурги

точик, ки хушбахтона имрӯз қахрамони Тоҷикистон ва миллати тоҷик ном гирифтаанд, медонад. Хулоса, тоҷикон дар саҳифаи таърих ва ҳаритаи ҷаҳон, ки бо номҳои миллатҳои номгузори мешавад, ҷойгоҳи ҳудуди ҳамаҷумлаи Шӯравӣ бо қўшиши қахрамониҳои роҳи озодӣ ва Истиклол пайдо кард. Аммо тавре медедам ва шояд ҳама шунем, он ба ҳамаи як давлати қомилан дорой суверенитет ва давлати миллии соҳибистиклол набуд. Тасмири ин миллат дар дасти ҳама набуд, на дар умури дохилӣ ва на хориҷӣ, балки дар дасти миллати бузургтар ва ё "бародари бузургаш" буд. Яъне Шӯравӣ як империяи нав бо шеваҳои муосири давлатдорӣ навин буд. Дар он низом озодӣ ва истиклол арзишҳои ҳамаҷумла буданд, чун қояи он низом бар андешаи зўр ва гайридемократӣ бунёд ёфта буд. Дар он замон на фақат кишвар, балки фардо, зехно, ақло, афкор дар умум истиклол надоштанд ва гулом буданд. Чун, ки гулом тарбият кардан ҳамаи кишварҳои дорой низомии тоталитарист.

Аммо бо идомаи қўшиши талошҳои рӯшанфикрони тоҷик дар охири солҳои Шӯравӣ қанбаҳои истиклоли тоҷик қаме бошад ҳама рушд кард. Махсусан қабули қанбаи тоҷикӣ ба ҳамаи қанбаи давлатӣ дар қонунгузори Шӯравӣ як қаме қиддӣ буд. Ва қанбаҷумла бо талошҳои қўшишҳои минбаъда дар таърихи 9 сентябри соли 1991 орзуи қирини таърихи як миллате бо номи Тоҷик амалӣ шуд, ва Истиклол ба маънии қомаш ба дасти қояи ҳама омад.

Истиклоле, ки баъзеҳо қанбаи он ҳамаи қирини рехтанд, Истиклоле, ки баъзеҳо интизораш ҳама набуданд ва қиданаш ҳама намехостанд, Истиклоле, ки ин миллати бузург ба ном фаромӯшшударо дар ҳаритаи ҷаҳон оғоз дод, қанбаҷумла, омаду омаду омад...

Ақсарияти қонбаҷумла қирини дохилӣ ва қирини хориҷӣ омадани Истиклоли Тоҷикро ҳамаҷумла як қўшфа қанбаи ин миллат меҳонанд. Меғӯянд, Истиклол қанбаи мо қўшфаи таърихист. Яъне бародари бузург ба мо гуфт, ки ақнун тақдире тасмири шумо дар дасти ҳамаи шумост. Дар қурате, ки давлатқанбаи он замон интизори ин набуданд ва ҳамаи инро ҳама

надоштан. Онҳо ба мисли ҳамон парандаи кафасӣ лаззати озодиро фаромӯш карда буданд ва намедонистанд, ки онҳо ва гузаштагонӣ онҳо парвоз мекарданд ва онҳо низ бояд парвоз бикунанд.

Хулас, то як андоза дуруст аст, ки Истиклоли Тоҷикистон ба мисли тӯхфа дода шуд, аммо ин ба он маъно нест, ки дар ин сахна касе барои озодӣ ва Истиклол кӯшиш ва хидмат накарда бошад. Кӯшишҳои озодихоҳӣ дар осору шеърҳо ва андешаҳои рӯшанфикрони роҳи озодии миллат дар солҳои охир ҳамеша таҷассум меёфт. Онҳо ба ҳар роҳ дар дил ва зехнҳои тамоми миллат лаззати ишқ ба озодиро парвариш карданд. Натиҷаи кори онҳо буд, ки забони тоҷикӣ ҳамчун бузургтарин арзиши миллии ва Истиклоли давлатӣ ханӯз дар замони Шӯравӣ мақоми давлатӣ гирифт. Ин кори осон набуд, чун мубориза ҳам бо нирӯҳои хориҷӣ ва ҳам дохилӣ буд. Мақоми давлатӣ гирифтани забони тоҷикиро на танҳо аз берун, балки дар дохил низ зиёд одамоне буданд ва ханӯз ҳам ҳастанд, ки намехоҳанд. Барои ҳамин Истиклол агар тӯхфа ҳам бошад, тӯхфа барои ҳамон мардумест, ки дар ин роҳ мубориза карданд. Яъне тӯхфа низ ба касе тақдир мешавад, ки арзанда бошад. Масалан, хидмати Устод Тохири Абдучабборро ҳамчун фарзанди роҳи озодӣ ва талошҳои устодони барҷаста ба мисли Мухаммадҷон Шуқурӣ, Мӯъмин Каноат, Лоик, Бозор Собир, Гулрухсор ва дигаронро чӣ тавр метавон ноҳида гирифт?! Инҳо буданд ва ҳастанд...

Тохири Абдучаббор марди озода

Аммо шахсияте, ки чун файласуфони ғарбӣ бо андешаву фикраш олимона барои Истиклоли ин миллат мубориза мебуд ва бо амалаш огоҳона ва содиқона дар сиёсат часуруна қадам мегузошт, ин Меъмори Истиклоли Тоҷик Устод Тохири Абдучаббор буд. Чаро Тохири Абдучаббор? Пеш аз ҳама ӯ қореро анҷом мебуд, ки дар таърихи мардуми мусалмон ва Шарқ кам ба чашм мерасад. Яъне ба ҳайси як донишманд ва равшанфикр часуруна харфашро мегуфт, овозашро барои Озодӣ ва Истиклол дар баробари сиёсати Шӯравӣ баланд мекард ва ҳамзамон сиёсатмадорона одилонаву содиқона барои амалӣ шудани андешаи худ мубориза мебуд. Хатто ин таҷриба дар таърихи Ғарб ҳам кам дида мешавад, чун дар он ҷо низ бештар донишмандон часуруна мегуфтанд, вале дигарон онҳоро амалӣ мекарданд. Ӯ ягона равшанфикри сиёсатмадоре буд, ки самимӣ буд ва

хама корро содикона мекард. Думболи вазифа намегашт, чун пеш аз хама ӯ гуломи нафси хеш набуд. Ва бояд гуфт, ки танхо касе метавонад барои миллат ва хакикат мубориза барад, ки гуломи нафси хеш нест. Комилан пеш аз хама дар даруни худаш марди озод бошад. Ин бехтарин хислати эшон буд, ки ба чуз хакикат ва озодии ин миллат чизи дигар намехост. ӯ ба хайси як равшанфикри рохи озодӣ бо маколаҳои илмии хеш мардум ва чавонро бедор месохт ва бо тасмимгирихо ва кӯшишҳои худ дар амал низ хамеша мубориза мебуд. Бештар аз хама ин дардро эҳсос мекард ва лазату ширинии озодии ин миллатро хам. ӯ танхо ягона фарзонамарде буд, ки барои аввалин бор барои доштани як Истиклоли комили сиёсӣ ва миллӣ Эъломияи Истиклоли Тоҷикистонро тахия карда, ба мардум ва парлумон пешниҳод намуд. Ва мутаассифона ӯ аз чониби Шӯрои Олӣ пазируфта нашуд. ӯ се бор дар шаклҳои гуногун Эъломияи Истиклоли Тоҷикистонро ба Шӯрои Олӣ пешниҳод карда буд, аммо ҳеч кадоме аз онҳо пазируфта нашуданд. Навобаста аз он дар таърихи 9 сентябри соли 1991 худи Шӯрои Олӣ онро шармандавор расман пазируфт. Чун илочи дигар хам надошт. Ба кавли ӯ "пурарзиштарин ва мукаддастарин чиз барои инсон бояд Озодӣ ва Истиклоли миллаташ бошад". ӯ хамеша шиорхоеро ба мисли "бедор бояд шуд" "гуломӣ бас", "озодӣ мехоҳем" ва ғайраро часурона ва олимонаву тоҷикона мегуфт. Аммо мутаассифона дар он замон на хама кас инро эҳсос мекард.

Мухимтар аз хама он буд, ки Устод Тохири Абдучаббор на танхо ба хайси як сиёсатмадор барои Озодӣ ва Истиклоли давлат ва кишвари хеш рӯйириост мубориза мебуд, балки ӯ муҳимтарин зинаи озодӣ ва истиклоли як миллатро ба маънии истиклоли фикрӣ ва фардӣ дарк карда, баррасӣ менамуд. Дар сурате ки дар он замон дар мадди аввал танхо Истиклоли давлатӣ меистод. Яъне ӯ ба мисли поягузориҳои андешаи истиклоли фикрӣ ва фардӣ Руссо ва Локк, ки бунёди тамаддун ва давлатдорӣ навинро гузоштаанд, ин андешахоро муҳим медонист ва мегуфт, ки шартҳои асосӣ - ин Истиклол ва Озодии инсон аст. Агар инсон озод набошад, инсон нест, чун ӯ мавҷуди озод аст. Ва ӯ хамеша таъкид бар ин мекунад, ки худи мардум дар умум бояд барои ҳар амали чомеъа тасмим бигирад то ҳукумат мардумӣ бошад. Ин андешахое ҳастанд, ки то ханӯз кам равшанфикрон дар чомеъаҳои шаркӣ аз онҳо ёд мекунанд.

Вазъи истиклоли фикрӣ ва фардӣ дар Тоҷикистон

Чаро мо гаштаю баргашта дар хусуси истиклоли фард, мардум, инсонҳо ва фикр сухан мегӯем. Чун имрӯз мо Истиклоли давлатиро ба даст овардем (масъалаи он ки имрӯз ҳеч кишвари дунё истиклоли комили иқтисодӣ ва ғайраро надорад ва замони давлатҳои миллӣ ба охир расидааст, баҳси алоҳида аст, мо дунболи он намеравем). Ва дорем ҳамеша рӯзи 9 сентябрро ба ҳайси ҷашни Истиклоли миллат бо як дабдаба ҷашн мегирем. Аммо Истиклоли ҷолик ба он марзҳо ва назарияҳои, ки Руссо ва Локк ишора кардаанд, яъне истиклоли фардӣ ва фикрӣ, ки либерализм ва демократия ҳам дар заминаи ҳамон андешаҳо амалӣ шудааст, расидааст ва ё ҳайр?

Ба Истиклоли воқеӣ нарасидаем

Албата не, мо то ҳанӯз ба ин зинаи истиклоли фардӣ ва фикрӣ, ки муҳимтарин баҳши истиклолияти як миллат дар кулл мебошад, нарасидаем. Ва ё то андозаи бояду шояд ба он муваффақ нашудаем. Агар инсонҳо ва миллат истиклоли фикрӣ ва фардӣ надошта бошанд, миллат дар умум Истиклоли комил надорад. Ин андешаест, ки дар афкори сиёсии назарияи истиклол омадааст ва ин роҳест, ки бояд тай шавад. Дар ин роҳ мо чанд мушкилро дороем ҳастем. Пеш аз ҳама мушкилоти таърихӣ ва дигараш мушкилоти зехнӣ ва илмӣ аст. Мушкилоти таърихӣ ҳамон ҳаст, ки мо таърихан "бештар зердаст будем, на забардаст" (ибораи донишманд Мехмоншоҳ Шарифов) ва барои дигарон сухансозиҳо кардему созишҳо. Ин дар тафаккур ва хувияти миллати мо таъсири ҳудро гузоштааст. Имрӯз баъзеҳо мегӯянд, ки ин суханхоро набояд гуфт, ки мо хуӣ гуломӣ ба худ гирифтаем ва ғайраву хоказо. Аммо то ба қай мо дурӯғгӯӣ мекунем ва аз воқеияти худ мегурезем? Ҳамеша ҳудро ба осмон мебардорему камбуди ҳудро иқро намешавем. Аз ҳамаи ҷост, ки мо наметавонем ислоҳ шавем, чун болои камбудамон қор намекунем ва ҳудро аз берун ва ё аз паҳлӯ дидан наметавонем. Ин ҳақиқати тағйирпазир аст, болои он қор бояд қард. Аз ҳуб гуфтани худ ҳеч воқеият тағйир намеёбад ва мушкилот ҳам осон намешавад. Имрӯз дар ҳавои суханҳои осмонии худ ҳатто донишмандон ҳам маст шуда, аз масъулияти воқеии худ, ки қушодани гирехҳо ҳаст, фаромӯш мекунанд. Фикр мекунанд бо он сухансозиҳо мушкилиҳо худ ба худ нобуд мешаванд. Имрӯз раиси ҷумҳур ҳам мегӯяд, роҳхоро нишон диҳед, пешниҳод кунед, кашфиёт кунед, аммо мо пойбанди он суннати гуломӣ шудаем, фикр қарданро фаромӯш кардаем. Ва ин дар пустаи устухони мо ҷо гирифтааст. Аз ин ҷост, ки Мавлоно Иқбол мегӯяд,

Банд дар по нест, дар чону дил аст,

Мушкил андар, мушкил андар мушкил аст.

Яъне он суннат дар дилу чони мо чой гирифтааст, ки ба мисли маризӣ, ки табобат мехоҳад то ба истиклоли фардӣ ва фикрӣ бирасем.

Дуввум ин, ки бештаре аз мардуми мо муҳиммият ва зарурати истиклоли фикриро пеш аз хама дар симои равшанфикрони ҳақиқӣ дарк накардаанд. Чомеъаҳои гарбӣ тамоми барномаҳои, ки барои ҳали мушкилоташон тарҳрезӣ мекунанд, дар заминаи андешаҳои равшанфикрони ҳақиқӣ худ, қасоне, ки воқеъиятро ба таври шояду бояд мебинанд ва таҳлил мекунанд, ҳастанд. Онҳоро истифода мебаранд то мушкилоташонро тезтар ҳал кунанд ва чомеъа дар якҷоягӣ барои ҳалли масъалаҳо камар мебандад. Тамоми азҳоби сиёсӣ, нирӯҳои ҷамъиятӣ, олимони ва донишмандон, чомеъаи шахрвандӣ ва ғайра. Дар мо бошад замоне, ки Устод Мӯъмин Каноат ба хайси як донишманди таҷрибадида ва равшанфикри барҷаста пешниҳод кард, ки як қизи нав бигӯед, пешниҳод кунед, суҳанҳои беҳуда нагӯед, нафаҳмидандаш ва душманаш хонданд. Яъне онҳое, ки ин суҳанҳоро нафаҳмиданд ва бар муқобили ӯ навиштанд, маълум мешавад, ки моҳият ва зарурати истиклоли фикрӣ ва фардиро ҳам намедонанд. Онҳо фикр мекунанд, хидмат ба миллат кардаанд, аммо намедонанд, ки ба ҷуз хидмати хирсона қори дигареро анҷом намодаанд.

Зехнхоро шустушӯй бояд кард

Масъалаи дигар чуноне, ки гуфтем, ин заъфи фарханги сиёсӣ ва дониш хаст. Мардуми мо аксар то ханӯз мохият ва маънои истиклоли фикриро хамчун падидаи пешбарандаи чомеъа нашинохтаанд. Намедонанд, ки ин чӣ падида аст ва чи гуна ба миллат ва давлат метавонад хидмат кунад. Вобаста ба хамин мавзӯ як сенария ба ёдам меояд. Як вақтҳо дар телевизион барномае бо номи "Микрофони озод" оғоз шуда буд. Дар он барнома аз як чавони донишҷӯи тоҷик пурсиданд, ки чӣ пешниҳод ва мушкилоте дорӣ? Ӯ дар ҷавоб пурсид "ин микрофони озод аст, ин ҷо озод ҳар чӣ мехоҳам бигӯям?" ва аз пурсанда суол кард, ки "пас ман метавонам озодона як ракс кунам?" Бубинед, ки як чавони тоҷик то кадом андоза истиклоли фикрӣ ва озодиро мешиносад, ин аслан хандаовар аст ва чӣ гуна бо ин миллат метавон миллати дорои истиклоли фикрӣ, ки зинаи болотарини Истиклоли миллат аст, сохт?! Дар ин роҳ на танҳо ҳукуматҳо ва низом гунаҳкор аст, балки ҳуди миллат бо тамоми мариз аст. Банда дар ин робита мегӯям, ки камбудӣ аз ҳуди мардум аст, на аз ягон ҳукумати ноҳия ва маҳал. Инро метавон як маризии ҷиддӣ хонд. Маризие, ки таърихист ва табобаташ ҳам қорест сангин. Чун зехнҳои инсонхоро ба мисли биноҳо наметавон ба зудӣ сохт. Аз ин хотир мо ба табибон ва хирургҳои инсонсозу кавие ба мисли Локк, Руссо, Мавлоноӣ Рум, Мухаммад Иқбол ва ғайраву ғайра ниёз дорем то дар ин сарзамин шахсиятхоро бисозанд ва зехнхоро шустушӯй кунанд.

Пас чӣ бояд кард?

Ин ҷанд мушкилоте буд, ки мо дар роҳи бунёди истиклоли фикрӣ ва фардӣ дорем. Аммо дар ин роҳ кӯшишҳо ҳам дар соҳаи маорифи кишвар ва ҳам аз тарафи нируҳои чомеъаи шаҳрвандӣ дида мешавад. Чашни 20 солагии Истиклоли кишвар ҳам як қадам дар ин роҳ хоҳад буд. Ва дар охир хаминро гуфтанием, ки Истиклоли комили ҳар як миллат аз

Падари ин Истиклол Тохири Абдучаббор ном дорад

Муаллиф: Ачами Калонзод
29.09.2011 09:26

истиклоли солим ва тавонои фикри инсонҳои он миллат саҳт вобаста мебошад. Аз ин хотир зехно, андеша ва ботини ҳар соҳибватанро чун ватан озод бояд қард то миллат дар кулл соҳибистқлол бошад. Дар ин маврид яке аз Бундеспрезидентҳои Олмон, сиёсатмадори барҷаста Теодор Хойс хеле зебо меғӯяд, ки мо тоҷикон бояд дар зехнамон сабт кунем ва чашни 20 солагиро бо ин шиор оғоз кунем: "Озодии аксарияти комили миллат аз озодии ботинии ҳар фарди он миллат сарчашма мегирад"...